

Gurba, Jan

"Archeołoħični vidkryttja v Ukraïni
1997-1998", red. D. N. Kozak, N. O.
Havryljuk, Kyïv 1998 : [recenzja]

Archeologia Polski Środkowowschodniej 4, 260-262

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

JAN GURBA

**ARCHEOLOHIČNI VIDKRYTTJA V UKRAÏNI 1997-1998, RED. D. N. KOZAK, N. O. HAVRYLJUK,
Kyïv 1998 [:1999], 200 s.**

Truizmem jest twierdzenie o znaczeniu szybkiej informacji o wynikach aktualnie prowadzonych badań archeologicznych, zwłaszcza że na szczegółowe opracowania uzyskanych materiałów trzeba czekać kilka, a nawet kilkanaście lat. Z tym większym uznaniem należy powitać ukazanie się nowego wydawnictwa i zapowiedź kontynuacji zainicjowanego właśnie rocznika.

„*Archeolohični vidkryttja...*” mają zapłacić lukę informacyjną powstałą po zawieszeniu wydawanego przez dwadzieścia lat, od 1966 r., przez Instytut Archeologii AN ZSRR w Moskwie, nadzwyczaj potrzebnego informatora (pod tym samym tytułem „*Archeolohičeskie otkryttja*”) o rezultatach corocznych badań prowadzonych na obszarze wszystkich republik Związku Radzieckiego. Zakres terytorialny wznowionego przez Instytut Archeologii RAN wydawnictwa (zmniejszony na skutek rozpadu ZSRR) obejmuje sprawozdania z badań prowadzonych zarówno na obszarze Rosji, jak i – przez badaczy rosyjskich – poza jej granicami.

Z inicjatywą wydawania na Ukrainie tego rodzaju informatorów spotykaliśmy się już kilkakrotnie. Przede wszystkim należy wymienić redagowaną przez P. P. Tołczkę serię „*Archeolohičeskie issledowanija na Ukrainie*”, publikowaną w języku rosyjskim, obejmującą wyniki badań w latach 1965-1968 (druk: 1967-1970). Jedyne ostatni tom za rok 1969, wydany pod redakcją J. W. Maksymowa opublikowano w języku ukraińskim („*Archeolohični doslidzennja na Ukraïni v 1969*”, Kyïv 1972). Do pomysłu tego rodzaju publikacji powrócono po 20 latach ogłaszając sprawozdania z badań prowadzonych w 1990 (Kyïv 1991) i 1992 r. (Kyïv 1993). Inny charakter – ograniczony do najważniejszych osiągnięć – miały, publikowane w języku rosyjskim, sprawozdania za lata 1976-1979, redagowane przez F. W. Geninga, z okazji ogólnoukraińskich konferencji organizowanych przez Instytut Archeologii AN USRR w Użgorodzie (1975) i Dniepropietrowsku (1980). Podobną rolę – szybkiej informacji – miały również pełnić redagowane przez S. N. Bibikowa „*Kratkie soobščennja Instituta Archeologii*” (vyp. 1: 1952 – 12: 1962).

Odnutować też należy próbę wydawania tego rodzaju informatorów dla obszaru Ukrainy zachodniej przez Instytut Nauk Społecznych AN Ukrainy we Lwowie pod redakcją A. M. Cyhyłyka („*Novi materialy z archeolohii*

Prykarpattja i Wołyni”, [vyp. 1:] 1991¹; vyp. 2: 1992), zawieszoną niestety z powodu braku funduszków. Ograniczymy się do tych przykładów².

Nowowydane „*Archeolohični vidkryttja...*”, mające na celu wprowadzenie do obiegu naukowego rezultatów badań minionego sezonu, ściśle nawiązują do poprzednich publikacji, różniąc się jednak przede wszystkim szybkością ogłoszenia: kilka miesięcy po zakończeniu sezonu wykopaliskowego 1998 roku. Treść tomu w większości wypełniają sprawozdania z badań ratowniczych, obejmujących stanowiska z różnych epok i okresów. Poszczególne komunikaty mają rozmaity zakres. Zgodnie z zasadami przyjętymi wcześniej przez redakcję „*Archeolohičeskich otkryttij*”, prezentowane tu są informacje o – często rewelacyjnych – wynikach badań na pojedynczych obiektach oraz sprawozdania z działalności ekspedycji zbiorowych, prowadzących prace na stanowiskach różnowiekowych na większym obszarze. Spotkamy też opracowania dawniej odkrytych zespołów, jak i pojedynczych zabytków. Redaktorzy zrezygnowali z chronologicznego ustawienia publikowanych materiałów i przedstawili je zgodnie z alfabetyczną kolejnością nazwisk autorów³.

Tom składa się z trzech części. Pierwsza podaje informacje o wynikach badań w 1997 r., które z różnych przyczyn nie weszły wcześniej do obiegu naukowego.

Część druga poświęcona jest pracom 1998 roku. Przedstawione są w niej wyniki badań stałych, wieloletnich ekspedycji, jak Olbijska, Oczakowska (w 1998 r. ukraińsko-turecka) i kijowska, oraz nowych międzynarodowych, jak ukraińsko-polska w Koszarach, obw. Odessa (E. Redyna, J. Chochorowski, L. Nosova, E. Papiuły-Vładyko, J. Bodzek, s. 136), ukraińsko-mołdawsko-rumuńska w dolnym Podunaju (s. 62 n.), czy ukraińsko-rosyjsko-amerykańska późnopaleolityczna w Meżyriczu (N. L. Kornieć, V. Ju. Snucov, s. 82-84); w 1997 r. działała na Krymie ekspedycja ukraińsko-francuska (s. 55-57). Największe osiągnięcia sezonu 1998 r. dostarczyły badania w Kijowie i Olbii (A. N. Kozak, N. O. Havryljuk: Vid redakcii, s. 4) ale na uwagę zasługują też wyniki wielu prac powierzchniowych i rozpoznawczych.

² *Notabene* obecnie stwierdzić trzeba wielkie trudności w zdobywaniu najnowszej literatury ukraińskiej.

³ Por. też: A. Bronicki, H. Ochrimenko, A. Zakościelna: Badania weryfikacyjno-sondazowe wyżynnej osady neolitycznej na stanowisku „Grodzisko” w Zimmem, APŚ, t. 3: 1998, s. 12-28.

¹ Pierwszy zeszyt ukazał się jeszcze pod firmą AN USRR.

Za oznakę czasu, uważają redaktorzy, wzbogacanie kolekcji muzealnych zabytkami zdobytymi przez graniczne służby celne (por. N. A. Kuchar-Oniško: *Drevneegiptskie pamjatniki v sobranii Nikolaevskogo kraevedčeskogo muzeja*, s. 93 n.).

Trzecia część zawiera artykuły poświęcone metodyce badań antycznych miast i osad (V. V. Krapivina, s. 159-163; S. D. Kryżyckij, s. 163-168) i kurhanów epoki brązu (S. Z. Pustovałow, s. 168-175). Szczególnie ważne są uwagi dotyczące pobierania próbek paleobotanicznych (H. O. Paškevyč, s. 184 n.) i kostnych (S. P. Sehelda, s. 189 n.) oraz wykorzystaniu metod numerycznych dla potrzeb opracowania materiałów z wykopalisk (s. 180-183).

Prezentowany tom zawiera 115 sprawozdań z badań, z czego 36 komunikatów odnosi się do 1997 r. (w tym dwa obejmujące prace sezonów 1996-1997, a siedem 1997-1998) oraz 10 artykułów poświęconych metodyce badań. Sprawozdania z działalności terenowej obejmują 13 komunikatów z prac na stanowiskach z epoki kamienia, 16 – epoki brązu, 10 – wczesnej epoki żelaza, scytyjskich i współczesnych na terenie laso-stepu, 10 – antycznej kultury nadczarnomorskiej, 12 – „wczesnych Słowian” z pierwszej połowy I tysiąclecia po nar. Chr. , 18 – okresu Rusi Kijowskiej. Pozostałe komunikaty obejmują sprawozdania z badań powierzchniowych (por. Rejestr 67-u nowych stanowisk odkrytych na Ukrainie w 1998 r. , s. 194-196) oraz publikacje wybranych materiałów.

O dynamizmie rozwoju badań na Ukrainie niech świadczy fakt, że komitet badań terenowych Instytutu Archeologii NAN Ukrainy w Kijowie w 1997 r. wydał 163 zezwolenia na prowadzenie badań w terenie, a w 1998⁴ – 174 zezwolenia (13 nie zostało wykorzystanych). Zawarte w tomie sprawozdania reprezentują wyniki tylko 37% całości badań, ponieważ dużo prac nie zostało w 1998 r. zakończonych.

W badania zaangażowanych było wielu archeologów. W 1998 r. prowadziło je 53 pracowników Instytutu Archeologii NAN Ukrainy, 27 pracowników muzeów i rezerwatów, 21 pracowników szkół wyższych, 17 z instytucji konserwatorskich oraz – na podstawie umów międzynarodowych – 6 obcokrajowców. W wydawnictwie, dla ułatwienia kontaktów między zainteresowanymi badaczami, podano adresy wszystkich autorów.

Nadzwyczaj ważne wyniki uzyskano w Instytucie geochemii i fizyki minerałów NAN Ukrainy w Kijowie, gdzie dokonano izotopowych określeń chronologii zmuszających do przedatowania kultur neolitycznych: kultury dorzecza Bohu i Dniestru i jej kolejnych faz, mieszczących się w przedziale od połowy VII tysiąclecia prz.

n. Chr. (M. Ju. Videjko, M. M. Kovaluch, s. 65 n.); kultury surskiej, rozwijającej się od końca VII do początków VI tysiąclecia prz. n. Chr. (N. M. Kovaluch, O. V. Tubolcev, s. 80 n.) oraz fazy Precucuteni – Trypole A z Ukrainy, gdzie zabytki tej kultury pojawiają się w połowie VI tysiąclecia prz. n. Chr., a finał tej fazy przypada na koniec pierwszej połowy V tysiąclecia prz. n. Chr. (N. B. Bruno, M. M. Kovaluch, s. 60 n.).

Przy tak obfitym nagromadzeniu informacji trudno jest obiektywnie wskazać najciekawsze materiały. Redaktorzy wśród najbardziej interesujących wymieniają odkrycie skarbu z XIII w. w czasie badań przy monasterze Michajłowskim (H. Ju. Ivakin, H. A. Kozubovskij, V. K. Kozjubova, S. E. Poljakov, s. 18) oraz wyniki badań Uspieńskiego soboru w Pieczarskiej Ławrze (S. A. Bałakin, H. Ju. Ivakin, O. V. Sitkar'ova, s. 5 n.).

Nas najbardziej interesują wyniki badań na terytorium Ukrainy zachodniej oraz na stanowiskach wykazujących kontakty z kulturami rozwijającymi się we wschodniej części Europy środkowej. Wśród nich bezsprzecznie należy wymienić odkrycie stanowiska kultury ceramiki wstęgowej rytej Wita – Posztowa 2 pod Kijowem (D. L. Haskevyč, s. 11-13, ryc. 7-10) oraz wydzielenie przez N. B. Burę ceramiki bliskiej wyrobom kręgu lendzielsko-polgarskiego wśród materiałów etapu B1 kultury trypolskiej z badań V. M. Danylenki na stanowisku Sokilci-Poliżok. Ceramika ta odzwierciedlająca związki obszaru górnego dorzecza Bohu z terenami Ukrainy zachodniej i Polski, potwierdza wcześniejsze sugestie O. W. Cwek i W. Konopli (s. 8-10).

M. A. Peleszczyszyn na podstawie badań wielkiej osady z bogatymi materiałami kultury pucharów lejkowatych i trypolskiej w Winnikach, obw. Lwów, sugeruje współczesne jej zamieszkiwanie przez przedstawicieli obu kultur (s. 124 n.). W Netiszynie, obw. Chmielnicki, badano cmentarzysko kultury wschodniotrzcienieckiej z ceramiką o elementach kultur sabatinowskiej i bielohrudowskiej (S. S. Berezanśka, Ja. P. Herškovyč, V. O. Samoljuk, s. 53 n.). Wymienić też trzeba wyniki prac na stanowiskach epoki żelaza: Stufczyni 9 (Ja. P. Herškovyč, S. M. Ryżev, s. 13 n.) i Szutniwci, obw. Chmielnicki (A. V. Hucał, V. A. Hucał, V. P. Mehej, s. 74 n.), Chrinnyky, obw. Równe (D. N. Kozak, s. 20-22), Popiwci IV (Ja. I. Onyščuk, s. 119-121), Nakwasna (Ja. I. Onyščuk, P. M. Dovhan, s. 121 n.) i Honacziwka, ob. Lwów (R. Berest, s. 55).

Interesujące są wyniki prac na znanych z latopisów grodziskach: Szczekotyń, obw. Lwów (R. M. Čajka, s. 152 n.) i Hubyn, obw. Chmielnicki (I. S. Vynokur, V. I. Jakubovskij, O. I. Żurko, V. R. Mekej, s. 63 n.), zwłaszcza na tle badań nad odtworzeniem przebiegu „ukraińskiej” części średniowiecznego szlaku handlowego łączącego Kijów z Regensburgiem (B. A. Zvizdeckij, O. P. Mocja, s. 77). Wiele obiecują sygnalizowane w informatorze wyniki badań powierzchniowych ekspedycji lwowskiej (L. H. Mackevyj, s. 111 n., por. s. 196), w oko-

⁴ Nie licząc Krymu, gdzie na podstawie zezwoleń, wydawanych niezależnie od Komitetu badań terenowych Instytutu Archeologii w Kijowie, pracowało 161 ekspedycji (N. O. Havryluk, s. 193).

licach Dubna, obw. Równe (B. A. Pryščepa, V. V. Tkač, s. 134 n., por. s. 194 n.) i Owruca, obw. Żytomierz (A. P. Tomaševskyj, s. 45-48), jednakże w ich wypadku należy poczekać do ogłoszenia szczegółowej klasyfikacji zebranych materiałów.

Informacje zawarte w sygnalizowanym, zapowiedzianym jako ciągłe, wydawnictwie w znacznym stopniu uzupełniają nowymi treściami i materiałami wydaną 13 lat temu ostatnią syntezę pradziejów i wczesnego średniowiecza Ukrainy (*Archeologija Ukrainskoj SSR*, t. 1-3, Kiev 1985-1986), a i jej nowe opracowanie (*Davnja istorija Ukraïny*, t. 1, *Pervisne suspilstvo*, Kyïv 1997).

Na zakończenie kilka uwag ogólnych. W większości komunikatów niezbędne odnośniki do literatury ograniczono do podania nazwisk autorów oraz roku wydania i stronicy przywoływanej publikacji. Jedynie w dziale Sprawozdań opracowanie zabytków epigraficznych odkrytych przy cerkwi p.w. Uśpienia Bogarodzicy w Kijowie (H. D. Kravčuk, s. 84 n.) oraz artykuły całego działu trzeciego – metodycznego zaopatrzone są w przypisy.

Redaktorzy zapowiadają (s. 4), że sprawozdania zawarte w następnych tomach będą uzupełnione streszczeniami obcojęzycznymi. Obecny tom, wydany w języku ukraińskim, zawiera jednak 6 sprawozdań z r. 1997, 16 z 1998 r. i 3 artykuły z zakresu metodyki badań w języku rosyjskim *in extenso*.

Mimo uproszczonej techniki druku – materiał ilustracyjny (planiki, przerysy dokumentacji i rysunki zabytków) reprodukowany jest w ogromnym często nieczytelnym zmniejszeniu – całość edycji, tak potrzebnej w obecnej dobie zapotrzebowania na szybką informację naukową, stoi na porządnym poziomie. Redaktorzy edytorskie braki wydawnictwa usprawiedliwiają oczywistą koniecznością minimalizacji kosztów. Dla zainteresowanego badacza braki te nie zaciemniają ogólnego obszaru uzyskanych w ostatnich latach ogromnych osiągnięć archeologii ukraińskiej.

Nowe wydawnictwo poświęcili Redaktorzy zapomnianej wcześniej osiemdziesiątej rocznicy powstania ukraińskiej szkoły archeologicznej związanej z powołaniem w 1917 r. Instytutu Archeologicznego w Kijowie, z dyrektorem prof. M. W. Downar-Zapołskym.